

LUNDS
UNIVERSITET

Näringslivets syn på ansvar

En kritisk diskursanalys av Svenskt Näringslivs syn på CSR

Matilda Mårtensson

Avdelningen för mänskliga rättigheter

Historiska institutionen

Kurskod: MRSG31

Termin: Hösten 2014

Handledare: Olof Beckman, Christopher Collstedt

Omfång: Antal ord: 12 611

Abstract

Debatten kring CSR är idag splittrad. De berörda aktörerna inom CSR har olika uppfattning om vad begreppet innebär och vilket ansvar företag har för mänskliga rättigheter. Flera svenska företag har uppmärksammats för att ha varit med i människorättskränkningar genom produktionernas olika led. Svenskt Näringsliv utgör en intressant aktör för ämnet eftersom de representerar 60 000 företag i Sverige. Uppsatsens syfte är att undersöka svenskt Näringslivs attityder gentemot CSR samt diskutera vilka syften som ligger bakom dessa attityder. Syftet kommer leda till ett resultat som visar Svenskt Näringslivs syn på CSR. Primärmaterialet utgörs av Svenskt Näringslivs rapport *Företagets roll i samhället* och dokumentet *Kort om vår syn på CSR*. Metoden som används i uppsatsen är Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Text, diskursiv praktik och social praktik är de tre dimensionerna som utgör den kritiska diskursanalysen. Archie B. Carrolls pyramid om CSR och moraliskt ledarskap utgör uppsatsens teori. Uppsatsens resultat visar på negativa attityder och motsättningar till att företag har något ansvar. Bakomliggande syften till dessa attityder och motsättningar visar sig i diskussion och resultat grunda sig i vinstintresse samt att utkomsten ska gynna organisationen.

Nyckelord: CSR, mänskliga rättigheter, Svenskt Näringsliv, kritisk diskursanalys, attityder och motsättningar.

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.2 Problemformulering, syfte och frågeställning	2
1.3 Material och avgränsning	3
1.3.1 Primärmaterial	4
1.3.2 Källkritik	5
2 Teori	7
2.1 Archie B. Carroll	7
3 Metod	11
3.1 Kritisk Diskursanalys	11
4 Tidigare Forskning	15
4.1 Historisk utveckling av CSR	15
4.2 Intressentteorin (Freeman, Velamuri och Moriarty)	19
4.3 Triple bottom line (Elkington)	20
4.4 Studiens bidrag till forskningsfältet	21
5 Analys	22
5.1 Rapportens position i debatten	22
5.2 Textens innebörd	24
5.3 Företaget och staten	26
5.4 Den sociala praktiken	29
6 Diskussion	32
6.1 Analysen och mänskliga rättigheter	33
7 Slutsats och resultat	34
8 Referenser	36

1 Inledning

I samband med globaliseringen har företag kommit att utveckla sin verksamhet och produktion över gränser och resulterat i multinationella företag. Detta har lett till en omtalad debatt om vilket ansvar man kan tillskriva företag för de skador de orsakar sina anställda, medmänniskor, miljön och samhället. Överskridandet av gränser gör att staters makt ifrågasätts. Detta i och med att den geografiska platsen där företagens beslut tas tillhör en annan stat än den där de mänskliga rättigheterna kränks. Human rights watch engagerar sig i dessa frågor och uttrycker sig på följande sätt i rapporten World report 2013 under rubriken *Without rules - A failed approach to corporate accountability*:

Many global businesses are run with consideration for the well-being of the people whose lives they touch. But others-whether through incompetence or by design-seriously harm the communities around them, their workers, and even the governments under which they work.¹

I dessa frågor har begreppet CSR växt fram som står för Corporate Social Responsibility, direkt översatt handlar det om företagens samhällsansvar. Flera inblandade aktörer så som stater, företag och ideella organisationer försöker sen en tid tillbaka debattera om vad detta ansvar innebär och huruvida det handlar om lagar eller riktlinjer. Vad som främst driver debatten, i min mening, är den ständiga medierapporteringen om de människorättsbrott som begås av företagen. Hösten 2014 granskade Kalla Fakta ett av Sveriges största företag, Hennes & Maurits, med resultaten att företagets produktion i Etiopien skett i samband med landgrabbing.²

Mitt intresse som ligger till grund för denna studie ligger i att undersöka bakomliggande syften till attityder och inställningar. Debatten kring företagens ansvar är som tidigare nämnt splittrad trots att människors rättigheter kränks som konsekvens av företagens agerande. Granskningen som gjordes av Kalla Fakta om Hennes & Mauritz medverkan i landgrabbing är en i raden av den svenska medierapporteringen som berör svenska företags samhällsansvar. Detta har gjort mig intresserad av att titta närmare på hur attityderna gällande

¹ Human Rights Watch, World report 2013. <http://www.hrw.org/world-report/2013/essays/112459?page=1> (Hämtad 2015-03-03)

² Kihlström, Staffan. H&M anklagas stödja "landgrabbing" i Etiopien. DN. 2014-11-11. <http://www.dn.se/arkiv/ekonomi/hm-anklagas-stodja-landgrabbing-i-etiopien> (Hämtad 2015-03-11)

företagens samhällsansvar ser ut i Sverige ur ett företagsperspektiv. Genom att titta närmare på företagens attityder i frågan är jag intresserad av att se vad som går att utläsa i dessa attityder. Ett exempel på detta är huruvida det går att se tendenser till andra bakomliggande syften i debatten och i sådana fall vilka tänkbara syften dessa skulle kunna vara. Eftersom det råder en oense i debatten, trots de oetiska konsekvenser företagens agerande bidrar med, är det intressant och av vikt att undersöka diskursen och attityderna och vad som ligger bakom. Utöver intresset av att undersöka svenska företag anser jag att det varit väsentligt att titta närmare på en aktör som representerar flera svenska företag och deras inställning till CSR. Mot denna bakgrund har jag valt att titta närmare på Svenskt Näringsliv.

1.2 Problemformulering, syfte och frågeställning

Problemformuleringen utgår från att utvärdera Svenskt Näringslivs syn på CSR och synen på hur Svenskt Näringsliv anser att företag ska förhålla sig till CSR i praktiken. För denna utvärdering är det väsentligt med en teori som överensstämmer med min syn på CSR samt en metod i form av diskursanalys för att kunna klargöra innehållet i Svenskt Näringslivs rapport. Svenskt Näringsliv är en förening som företräder 60 000 små och medelstora företag och har som mål att Sverige ska återta en position i den internationella välståndsligan.³ Genom att företräda medlemsföretagen menar Svenskt Näringsliv att de ska uppnå detta mål genom en bred intressegemenskap kring värdet av företagande samt att deras uppdrag är att verka för att svenska företag ska ha bästa möjliga villkor för att verka och växa.⁴ Mot denna bakgrund som är hämtat från Svenskt Näringslivs egna information menar jag att Svenskt Näringsliv axlar rollen som representant för hur företagen ska arbeta för att återta en position i den internationella välståndsligan. Således anser jag att det är högst väsentligt att utvärdera och ifrågasätta Svenskt Näringslivs syn på hur företag ska agera och arbeta med CSR-frågor. Problemformulering tar här sitt avstamp för att få en övergripande bild som kan gälla för flera olika företag genom en representant som Svenskt Näringsliv.

Syftet med denna studie är att undersöka Svenskt Näringslivs attityder gentemot CSR-frågor samt att diskutera vilka syften som kan ligga bakom dessa attityder. Dessutom har diskussionen för avsikt att betona vad dessa attityder och syften gör för debatten kring CSR idag. Den rådande debatten och medierapporteringen antyder att företag inte nödvändigtvis arbetar för att deras verksamhet ska verka förenligt med de kriterier som idag utgör CSR.

³ Svenskt Näringsliv. 2013. http://www.svensktnaringsliv.se/om_oss/ (Hämtad 2015-03-03)

⁴ Ibid.

Uppsatsen avser att ta reda på och sedan redogöra för Svenskt Näringslivs aspekt gällande dessa frågor. Genom en diskursanalys vill jag ta reda på om Svenskt Näringsliv uppmanar företag att arbeta med CSR så som ramverken uppmanar företag och att undersöka den generella bild som Svenskt Näringsliv yttrar om deras syn på CSR.

För att uppnå bästa möjliga resultat inom problemformulering och syfte med uppsatsen har jag valt en frågeställning som smalnar av ämnet så pass att mitt syfte blir genomförbart. Följande har jag valt som frågeställning:

- Vilka motsättningar och attityder går att utläsa i Svenskt Näringslivs rapport om deras syn på CSR?

Med hjälp av denna frågeställning och analys kommer uppsatsen avslutningsvis ta upp en diskussion som berör huruvida det går att utläsa några bakomliggande syften av dessa motsättningar och attityder och i sådana fall vilka.

1.3 Material och avgränsning

I detta avsnittet introduceras materialet för studien samt materialets urvalsprocess. Som tidigare nämnt rör sig debatten kring CSR inom ett brett fält. Det berör fler vetenskapliga ämnen än denna studies ämne och utgångspunkten för olika debattörer skiljer sig åt. Jag har valt att fokusera på företagens argumentation i debatten och, som tidigare nämnt, fokusera på vilka attityder som går att utläsa. Mot bakgrund av detta har jag försökt välja ett omfattande primärmaterial som går att använda för analysen och resultat. En genomgång av primärmaterial och urvalsprocessen görs i följande avsnitt. För att fördjupa mig och kunna ge en bred bild av hur debatten kring CSR ser ut har jag valt ut ett antal vetenskapliga artiklar som företräder den tidigare forskningen av CSR. I dessa artiklar har forskare som spelat en stor roll för debatten redogjort för sin syn på CSR och hur det bör användas i praktiken. Vid valet av tidigare forskning har jag letat mig bakåt i referenslistor för att nå de forskare som flest debattörer eller forskare refererar till för att sedan undersöka deras roll i debatten. Trots att debatten kring CSR är bred och involverar flera olika aktörer var det tydligt när man började titta närmare vilka forskare som har tagit fram betydliga teorier för ämnet. I samband med denna process gjorde jag även mitt val av teori. Valet av teori gjordes genom att undersöka de mest väsentliga teorierna för ämnet och välja den som var mest förenlig med

min syn på CSR och som överensstämmer med det perspektivet som jag vill applicera på analysen.

För metoden har jag valt att använda mig av Marianne Winther Jörgensen och Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod*. Boken går grundligt igenom den kritiska diskursanalysen som jag valt som metod. Valet av metod gjordes efter frågeställningen och syftet då det blev tydligt att min metod behövde ha för avsikt att kunna analysera texters bakomliggande syfte. Inledningsvis gick jag igenom Norman Faircloughs, som anses ha grundat den kritiska diskursanalysen, verk men insåg att Winther Jörgensen och Phillips redogör för samma metod på ett tydligare sätt. Således är det för min egen del och för studiens del som jag valde att använda mig av de material som beskrev metoden på ett genomgående enkelt sätt.

1.3.1 Primärmaterial

Vid urvalet av primärmaterial undersökte jag vilka stora aktörer som representerar företag som hade material kring CSR. Både Svensk Handel och Svenskt Näringsliv har publicerat rapporter som berör CSR. Valet av Svenskt Näringslivs rapport beror på att den hade en klar inriktning till just deras syn på CSR samtidigt som Svensk Handel publicerade material som inte var användbart i samma utsträckning. De material som Svensk Handel publicerat fokuserar mestadels på olika branscher. Utöver detta är Svensk Handel en av Svenskt Näringslivs medlemsorganisationer vilket sätter Svenskt Näringsliv i en mer attraktiv position för analys. Rapporten som Svenskt Näringsliv publicerat heter *Företagens roll i samhället - frågor och svar och företagens roll i samhället*. Rapporten är skriven 2004, reviderad 2006, och har ett omfång på 35 sidor. Tillsammans med rapporten har jag även valt att ta med ett dokument som primärmaterial. Dokumentet heter *Kort om vår syn på CSR* och har ett omfång på 9 sidor. Dokumentet består mestadels av upprepningar från rapporten men kommer ändå att användas som ett komplement och tillsammans med rapporten utgöra primärmaterial. En kritisk aspekt kring dokumentet är att det saknar författare. Under avsnittet källkritik kommer jag att gå igenom grundligare för de materialets negativa aspekter.

Titlarna på primärmaterialen visar tydligt vad man kan förvänta sig av innehållet. Tillsammans utgör rapporten och dokumentet en grundlig redogörelse från Svenskt Näringslivs sida om deras syn på CSR och vilken inställning de anser företag bör ha till CSR.

Dokumentet innehåller en redogörelse för bakgrunden av CSR där svenskt näringsliv skriver följande:

Begreppet CSR bygger m a o delvis på att andra aktörer än företaget självt anser att företaget har ett (särskilt?) ansvar i samhället som går utöver lagstiftningens krav.⁵

Sedan följer rimliga utgångspunkter enligt svenskt näringsliv där man menar att det måste finnas tydlig och väldefinierad materia, med andra ord en korrekt universal tolkning av CSR, för att de ska handla om sådant som företag faktiskt kan rå över/för samt att konsekvenserna av ovan angivet inte blir en urholkning av grundläggande samhällsprinciper där ansvaret exempelvis ligger hos staten.⁶ Svenskt Näringsliv redogör i dokumentet att den globala dominerande modellen kommer under överskådlig tid vara att varje nationalstat reglerar villkoren som gäller för företagande inom dess territorium och att dessa därför kommer att variera i betydande grad från land till land.⁷ Dock poängterar de att det finns drivkrafter bakom argumentationen om en bindande internationell reglering av CSR och att man därmed kan se möjligheter att CSR kommer verka i nationella regelverk, eventuellt även internationellt. Utöver dessa ståndpunkter om CSR går dokumentet igenom synen på CSR under punkterna vad det handlar om, varför det är viktigt, vem/vilka det gäller för samt hur man gör.

1.3.2 Källkritik

En kritisk aspekt av mitt primärmaterial är att Svenskt Näringslivs rapport är ouppdaterad. Efter mejlkontakt med ansvarig person hos Svenskt Näringsliv har jag fått bekräftat vilket material som är befintligt gällande deras syn på CSR. Det befintliga materialet utgör rapporten *Företagens roll i samhället* som är skriven i Mars 2004, reviderad februari 2006.⁸ Det är dessutom dokumentet *Kort om vår syn på CSR*⁹ som finns tillgängligt på hemsidan utan något datum för publicering. Detta utgör en kritisk aspekt eftersom debatten kring CSR är ständigt pågående och därmed går det att hävda att även Svenskt Näringslivs utlåtande om deras syn bör ligga i fas med debattens utveckling. Svenskt Näringsliv är en arbetsgivarorganisation som representerar en stor mängd företag. Med andra ord utgör

⁵ Svenskt Näringsliv. *Kort om vår syn på CSR*. Se länk i referenslistan.

⁶ Ibid.

⁷ Ibid.

⁸ Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagens roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

⁹ Svenskt Näringsliv. *Kort om vår syn på CSR*. Se länk i referenslista.

organisationen resultatet av en sammanslutning mellan arbetsgivare för att verka som en representant mot arbetstagare. Den information som Svenskt Näringsliv delger bör komma ihåg som information som främst ska representera ett stort antal arbetsgivare. Detta kan alltså förstås som att det finns flera aktörer som Svenskt Näringsliv representerar och som dom måste ta hänsyn till gällande yttring om frågor kring CSR. Som Sveriges största arbetsgivarorganisation bör man även betrakta ett visst ansvar om hur man yttrar sig och vilken bild man ger av organisationen.

Valda metodiska och teoretiska verk för studien anser jag vara tillförlitliga och trovärdiga. Norman Fairclough, vars verk jag valt att använda som metod, är professor inom lingvistik samt flera publicerade verk inom ämnet vilket gör att användandet av metoden är legitim för studien. Dock bör poängteras att Norman Fairclough utvecklade sin metod under åren och att det verk jag valt för denna studie inte tillhör hans senare. Även Archie. B Carroll har verkat som professor inom ämnet för hans teori och utgör således legitimitet för användandet i denna studie. Generellt för dessa källor samt annat sekundärmaterial i denna studie är vikten av att frågor gällande CSR även berör andra vetenskapliga ämnen. Både ekonomi och politik utgör en stor roll i debatten för CSR och olika författares relation till dessa vetenskapliga ämnen kan vara viktig att ta hänsyn till i användandet av deras texter.

2 Teori

Eftersom det idag råder splittringar kring hur man definierar CSR och vad begreppet innebär har jag valt en teori som överensstämmer med synen på vad jag anser är väsentligt för att driva en verksamhet som främjar mänskliga rättigheter. Under avsnittet för tidigare forskning redogör jag för andra alternativa definitioner av CSR. Återkommande i debatten gällande frågor om CSR är Archie B. Carroll och hans teori om att företagens ansvar går att placera in i en pyramid. Pyramiden består av fyra komponenter som tillsammans utgör CSR. Utöver uppfyllandet av pyramidens fyra komponenter definierar Carroll företag i tre olika moralinriktade företagsverksamheter beroende på hur dessa agerar i samband med CSR. I detta avsnitt följer en redogörelse av Archie B. Carrolls perspektiv på CSR som även är vald teori för denna uppsats.

2.1 Archie B. Carroll

Carroll förklarar CSR med hjälp av en pyramid som visar på företagens fundamentala ansvar men även synen på det utökade ansvaret som enligt Carroll ingår i CSR. De fyra komponenterna, från pyramidens botten och upp, är: ekonomi, rättsväsendet, det etiska och det filantropiska. För att anses vara ett företag som uppfyller kraven för CSR bör alla komponenter tas i åtanke och följas genom verksamhetens led. Genom att rama in CSR i denna pyramid leder Carroll oss in på syftet med hans teori, att karakterisera bolags beteende och ställa moraliskt korrekt agerande gentemot icke-moraliskt agerande som söker legitimitet. Karaktärerna av dessa företag följer i en förklaring av icke-moraliskt styrande, amoraliskt styrande och moraliskt styrande.

Grunden för pyramiden utgörs av den ekonomiska aspekten varpå företagens principiella roll från början var att producera gods och tjänster som konsumenter behövde och ville ha samtidigt som företaget gick med vinst i processen. Under utvecklingen av företag har denna ekonomiska aspekt övergått till att företagen övergått till att prioritera maximalt vinstintresse.¹⁰

I pyramidens andra lager, men som Carroll poängterar har samma betydelse som

¹⁰ Carroll, Archie B. *The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders*. 1991. Business Horizons, vol 34, nr 4, s.39-48.

det ekonomiska, befinner sig rättsaspekten. Företag är enligt samhällskontraktet skyldiga att följa lagen samtidigt som de arbetar med att nå de ekonomiska målen. I och med detta är dessa två grundlager beroende av varandra och anses inte vara valfria. Carroll poängterar här att lagen anses vara kodifierad etik, det vill säga någonting som anses vara så fundamental etik att det står nedskrivet i lag och därmed måste följas av alla i samhället.¹¹ Sammanfattningsvis utgör de ekonomiska och rättsliga delarna tillsammans en fundamental syn på vad som är nödvändigt av företag att uppfylla. Pyramidens grund anses vara fundamental av majoriteten av aktörerna i debatten gällande CSR. Således är det de följande delarna av pyramiden som oftast debatterats.

I pyramidens tredje lager, etik, uppstår en hel del problematik. Inom pyramiden för CSR menar Carroll att etiken utgör rollen där företag måste möta förväntningarna från samhället gällande etiskt agerande som inte står skrivet i lagen. Eftersom den pågående debatten gällande etik är under ständig förändring är det svårt för företag att jobba med. Carrolls definition av etik är att standard, normer och förväntningar som intressenter anser är rättvisa och moraliska rättigheter ska följas och upplevas av företaget. Exempel på sådana intressenter är investerare, konsumenter och anställda. Den etiska grunden möts av motargument som menar att standard, normer och förväntningar är föränderliga och därmed svåra att bemöta och arbeta med för företagen. Ytterligare problematik för den etiska grunden är att den interagerar med den rättsliga grunden. Motargumentet mot etik blir således att det inte är en etisk grund som bör uppfyllas eftersom den inte står skriven i lag och därför inte anses vara kodifierad etik.¹²

Det sista och översta lagret i pyramiden utgör det filantropiska. Med det filantropiska lagret menar Carroll att det finns förväntningar från samhället på företag att de ska agera som goda samhällsmedborgare genom exempelvis finansiella resurser eller exekutiv tid. Detta kan företag uppnå genom att tillhandahålla resurser till utbildningar, kommunen eller andra samhällsfaktorer. Detta moment anses vara ett frivilligt moment då företagens frånvarande av det filantropiska momentet inte anses vara oetiskt. Däremot visar det filantropiska delvis på den stora roll företag spelar i dagens samhälle när samhället har dessa förväntningar, delvis vikten av det etiska momentet då detta ställs i relation med pyramidens tidigare moment, etik.¹³ Även här framgår det att en stor del av problematiken ligger i att man använder sig av samma argument i pyramidens olika stadier. Här ser vi en likhet i hur man

¹¹ Ibid s. 41

¹² Ibid s. 41

¹³ Ibid s. 42

definierar och legitimerar vad som är etiskt och oetiskt och att det är denna slutsats som styr hur anpassligt företaget kan vara för kravet i pyramiden. Carroll poängterar vikten av att uppfylla alla pyramidens delmoment då de tillsammans utgör hans definition av CSR. För att summera Carrolls ovan angivna syn på CSR:

The CSR-firm should strive to make a profit, obey the law, be ethical, and be a good corporate citizen.¹⁴

Sammanfattningsvis är Carrolls syn att företag måste uppfylla alla krav inom pyramiden för att anses arbeta korrekt med CSR frågor. Ytterligare motargument om pyramidens innehåll landar i att ekonomisk välfärd är den fundamentala grunden för företagens existens och därmed det primära.

Med Carrolls definition av CSR kommer jag nu redogöra för Carrolls teori om tre typer av moraliska ledarskapsvarianter inom företagsvärlden. Innan måste poängteras att Carroll baserar teorin på etik och moral som synonymier. För att förtydliga de tre olika modellerna kommer jag att exemplifiera, enligt Carrolls teori, hur de moraliska beteendet utspelar sig mot konsumenter som anses vara en av intressenterna inom ett företag. Den första modellen kallar han för omoraliskt ledarskap. Ett omoraliskt ledarskap kännetecknas genom agerande som går emot vad som anses vara etiskt och moraliskt korrekt och bryr sig endast om vinst samt framgång för företaget och sin egen del. Lagen ses som en barriär och måste överkommas för att nå vinstbaserade mål. Ett omoraliskt ledarskap har en bild av konsumenter som möjligheter till att utnyttjas för egen personlig eller företagets vinst. Konsumenten utnyttjas inom marknadsföring till fullo för företagets egen vinning. Etiskt agerande existerar inte inom ett omoraliskt ledarskap.¹⁵

Amoraliskt ledarskap är den andra modellen som baseras på ett agerande av saknad etisk förståelse. Ett amoraliskt ledarskap förstår varken vad som är moraliskt eller icke-moraliskt korrekt. Detta ledarskap tror på en etisk dimension i företagets agerande. Ett amoraliskt ledarskap grundar sig i att använda lagen som guide och har inte den etiska aspekten i åtanke vid agerande gentemot konsumenten.¹⁶

Slutligen redogör Carroll i sin teori för det moraliska ledarskapet där lagen utgör den minst uppnåbara av etiska principer och man strävar efter att agera utefter alla moraliska och etiska principer som är möjligt för företaget. Konsumenten bemöts rättvist och anses vara

¹⁴ Ibid s. 43

¹⁵ Ibid s. 44-45

¹⁶ Ibid s. 45

en jämlik aktör i transaktionen av köp eller tjänst. Ett moraliskt ledarskap fokuserar på att uppfylla alla konsumenternas rättigheter i form av information, värde, garanti och nöjdhet på alla olika plan konsumenten berörs.¹⁷

Mot denna grund uttrycker Carroll att samhällsansvar endast kan bli verklighet om fler företag agerar moraliskt istället för icke-moraliskt eller amoraliskt. Den starkaste bland motkandidater mot Carrolls teori är Milton Friedman. Hans synsätt på CSR framgår under avsnittet för den tidigare forskningen där det även framgår tydligt hur de båda teoretikerna skiljer sig åt och vilken kritik som Carrolls teori möts av. Det teoretiska perspektivet i denna studie verkar som ett regelverk för hur företag bör agera för att anses driva verksamheter förenligt med CSR. I och med detta blir det väsentligt i min analys att titta på Svenskt Näringslivs rapport med perspektivet att målbilden för företag är att de bör uppfylla både pyramidens alla delar samt egenskaperna för att vara ett moraliskt agerande företag.

¹⁷ Ibid s. 45

3 Metod

I detta avsnitt följer en redogörelse för studiens val av metod, kritisk diskursanalys. Jag kommer att använda mig av Norman Faircloughs tredimensionella struktur av kritisk diskursanalys. Valet av metoden grundar sig i att det fungerar som det mest lämpade verktyget för att kunna analysera attityder, motsättningar och bakomliggande syften hos Svenskt Näringsliv. Metoden bidrar samtidigt till en analys om vilken social praktik som rapporten befinner sig inom samt vilka diskurser som utgör en del av sammanhanget. Metoden har för avsikt att undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social utveckling i sammanhanget som analyseras.¹⁸ Då texters innehåll ofta genomsyras av en sådan relation är det av vikt att grundligt analysera den. Genom olika infallsvinklar går det att kartlägga en bredare mening med texters innehåll. I denna uppsats är det av stor fördel att använda kritisk diskursanalys eftersom den är välanpassad för textanalytiska studier samtidigt som den riktar ett stort fokus på samhällsaspekten. Med andra ord fokuserar den på hur diskurser präglas av det sociala samhället. Eftersom den rådande debatten om CSR idag utgör flera olika aktörer med intressen i frågan utgör denna metod ett användbart verktyg för att ta reda på vad rapporten egentligen säger.

3.1 Kritisk Diskursanalys

Faircloughs kritiska diskursanalys är uppdelad i en tredimensionell modell där en central utgångspunkt för metoden är att diskurs bör ses som en viktig form av social praktik, som både reproducerar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer, inklusive maktrelationer, och samtidigt formas av andra sociala praktiker och strukturer.¹⁹ Mot denna bakgrund blir det alltså väsentligt att fokusera på den sociala praktiken för att förklara diskursen. Med begreppet diskurs menar Fairclough att det är identifierbart på två olika sätt. Inledningsvis går det att identifiera begreppet diskurs som ett språkbruk såsom social praktik. Den andra begreppsförklaringen förklarar diskurs som ett sätt att tala som ger betydelse åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv, med andra ord syftar förklaringen till en bestämd

¹⁸ Jörgensen Winther Marianne och Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur AB, Lund, 2000 s.66

¹⁹ *Ibid* s.71

diskurs som kan skiljas från andra diskurser. Fairclough redogör även vikten av diskursen där dessa bidrar till att konstruera sociala identiteter, sociala relationer samt kunskaps- och betydelsesystem. Fokus vid en diskursanalys bör ligga på två dimensioner för att urskilja dessa konstruktioner. Dessa dimensioner är den kommunikativa händelsen samt diskursordningen.²⁰ Den kommunikativa händelsen utgör ett fall av språkbruk, i denna studie utgör den Svenskt Näringslivs rapport om deras syn på företagens roll i samhället. Genom att fokusera på denna del går det att urskilja vilken diskurs ämnet rör sig inom. Den andra dimensionen, diskursordning, är summan av de diskurstyper som används inom en social institution eller en social domän och innebär en djupare analys av diskursens betydelse i ämnet.

För att förstå Faircloughs tre dimensioner följer en inledande förklaring kring språkbruk, vilket är en utgångspunkt i denna metod. Genre är ett språkbruk som är förbundet med en bestämd social praktik. Genom att analysera vilken genre språkbruket tillhör går det även att få reda på en hel del om den sociala praktiken. Varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse, denna kommunikativa händelse har tre dimensioner vilka analyseras i Faircloughs kritiska diskursanalys. Dimensionerna består av text, diskursiv praktik samt social praktik.²¹ Begreppen har delvis redan förklarats i detta avsnitt men för att underlätta analysen kommer en grundligare redogörelse för dessa dimensioner.

Den första dimensionen grundar sig i en analys av textens egenskaper. Den koncentrerar sig på de formella drag som går att se i vokabulär, grammatik och sammanhang mellan meningssatser. Dessa drag konstruerar i sin tur diskurser och genrer lingvistiskt och de är dessa man genom analysen vill komma åt. Analysen av texten ligger således till grund för de andra dimensionerna. Faircloughs kritiska diskursanalys förklarar sammanhanget mellan dimensionerna på så sätt att textens relation till den sociala praktiken går via den diskursiva praktiken, med andra ord är det genom en diskursiv praktik som texter formar och formas av en social praktik. Samtidigt som texten inverkar produktionsprocessen och konsumtionsprocessen.²² Tydligt för dessa dimensioner är hur de samspelar med varandra i den kritiska diskursanalysen. En visuell bild av hur dimensionerna verkar i analysen skulle se ut på följande sätt: texten i centrum följt av en diskursiv praktik som omger texten och bidrar med en analys av textproduktion samt textkonsumtion följt av ett avslutande lager som omger de två tidigare i form av social praktik.

²⁰ Ibid s.73

²¹ Ibid s.74

²² Ibid s.75

Som tidigare nämnt utgör den centrala delen i den kritiska diskursanalysen att kartlägga förbindelserna mellan språkbruk och social praktik. För att uppnå den centrala delen i analysen har Fairclough redogjort för hur man kan bryta ner analysen i mindre delar. En variant av dessa nedbrytningar är att analysera de kommunikativa händelserna och diskursordningarna. Diskursordningen är summan av alla de genrer och diskurser som används inom en social institution eller en social domän samt en form av system som både formar och formas av specifika fall av språkbruk.²³ Det är alltså genom att titta närmare på diskursordningen som vi kommer åt den sociala praktiken där språkbruket är analysens främsta medel.

Intertextualitet och interdiskursivitet är två viktiga nyckelbegrepp i Faircloughs kritiska diskursanalys. Med interdiskursivitet menas artikuleringen av olika diskurser inom olika diskursordningar. En blandning av diskurstyper på ett nytt och komplext sätt tyder på sociokulturella förändringar.²⁴ Mot denna bakgrund går det att se vikten av analysen där textens mening kan tyda på nya tankar och idéer samt en sammanstrålning av olika diskurser. Interdiskursivitet är en form av intertextualitet vilket definieras genom förhållandet att kommunikativa händelser bygger på tidigare händelser, med andra ord börjar en text aldrig om från början utan bygger alltid på tidigare kommunikativa händelser. Fairclough förknippar både stabilitet och instabilitet samt kontinuitet och förändring med intertextualitet.²⁵ Han kan se både hur intertextualitet har tendensen att vidarebefordra ett konservativt tänkande samtidigt som det kan bidra till nya strukturer och idéer som bygger på de tidigare.

Vidare kommer jag redogöra kort för hur de olika momenten ser ut i en analys. När man analyserar den diskursiva praktiken är man intresserad av att ta reda på hur texten är producerad och hur den konsumeras. Detta går även att göra i en intertextuell kedja för att se om texten bygger på tidigare texter och vilken diskurs dessa befinner sig i. Genom att göra en analys av texten går det att kartlägga hur diskursen förverkligas textuellt och det är även mot denna grund som man kan komma fram till och underbygga sin tolkning. Olika verktyg för denna teori kan vara hur identiteter konstrueras genom språk och kroppsliga drag, metaforer, ordval, grammatik och förhållandet mellan talare. I det avslutande momentet placeras texten och den diskursiva praktiken i förhållande till den sociala praktiken, som i den visuella förklaringen omgav de två tidigare angivna. Följande är frågor som går att använda i analysen: Vad är det för nät av diskurser som den diskursiva praktiken ingår i? Hur fördelas

²³ Ibid s.76

²⁴ Ibid s.77

²⁵ Ibid s.78

och regleras de?²⁶

Norman Faircloughs kritiska diskursanalys är under ständig utveckling. Han har fortsatt utveckla sin metod genom att bland annat fokusera på globaliseringen och politik. Jag kommer inte använda mig av hans inriktningar av kritisk diskursanalys utan istället använda mig av den ovan angivna metoden. Det som kan skilja Faircloughs verk åt, bortsett från de olika inriktningarna, är de olika begreppsförklaringarna.²⁷ I min analys kommer jag att använda mig av samtliga moment som jag redogjort för och som utgör denna kritiska diskursanalys som jag valt att använda mig av. Uteslutande för studien är alltså Faircloughs övriga verk vars innehåll kan skilja från den jag valt.

²⁶ Ibid s.85-91

²⁷ Ibid s.70

4 Tidigare Forskning

Debatten gällande CSR är väldigt bred och det är många olika aktörer som har olika åsikter. Archie B. Carrolls pyramid utgör en viktig del och teori i forskningen kring CSR vilket innebär att det i denna del är väsentligt att jag redogör för teorins anknytning till övrig forskning. Jag kommer att fokusera på att redogöra för hur forskningen kommit att utvecklas fram till idag samt hur min valda teori förhåller sig till forskningen kring CSR. Jag kommer att redogöra grundligare för viss forskning med syfte att visa breda skiljaktigheter i debatten. Omfånget av uppsatsen begränsar dock möjligheten att redogöra grundligt för all forskning som gjorts inom ämnet. Efter redogörelsen för utvecklingen av CSR med nedslag i väsentlig forskning följer en genomgång av intressentmodellen samt triple bottom line som båda ställs i relation till Archie B. Carrolls pyramidmodell i analysen.

4.1 Historisk utveckling av CSR

Debatten kring företagens sociala ansvar sägs ha uppkommit genom Howard R. Bowens bok *Social responsibilities of the Buisnessman* under 1950-talet.²⁸ I samband med startskottet för debatten uppstod en situation där aktieägarna av företaget Standars Oil of New Jersey valde att stämma företaget för att ha skänkt pengar till Princeton University. De ansåg att agerandet var detsamma som att misköta företagets finanseringar. Domstolen valde att fria företaget på grunderna att det fanns ett samband mellan donationen och företagets ekonomiska vinning. Ett dombeslut som ledde till att fokus för det filantropiska ansvaret ökade.²⁹ Redan i starten för debatten växte det fram två olika sidor där den ena förespråkade ett omfattande samhällsansvar och den andra som menade att företag borde fokusera på det ekonomiska ansvaret och ökad vinst. Under 1950-talet var Theodore Levitt en av dom första att debattera kring företagens ansvar att maximera vinster.³⁰ I hans fotspår, med inriktning mot aktieägare och intressenter, kom Milton Friedman som en av de största kritikerna.

Milton Friedmans utgångspunkt var att företag endast har ett ansvar inom CSR vilket är att agera och engagera sig i sådan verksamhet som ligger inom

²⁸ Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *CSR: företagsansvar i förändring*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2008 s. 29

²⁹ Ibid s. 29

³⁰ Ibid s. 29

ramen för företagets vinstintressen. Detta så länge dessa håller sig till reglerna, det vill säga en öppen och fri marknad utan bedrägeri och mutor.³¹ Friedmans argumentation för detta är att det endast är människor som kan ha ansvar och att företag endast kan ses som tillgjorda personer och därmed endast kan tilldelas tillgjort ansvar. Det ansvar som företagsledningen har är ansvaret att uppfylla de anställdas önskemål, vilket i största allmänhet kommer att vara att tjäna så mycket pengar som möjligt. Därmed hamnar Friedmans resonemang i företagets vinstintresse. Att se privata företag som samhällsaktörer med ett ansvar för samhället är felaktigt menar Friedman. Eftersom samhällsaktörer är politiskt valda kan privata företag inte ses som en samhällsaktör och har således inte ansvaret för samhällsutvecklingen. CSR är ett annat sätt för politiker att försöka hantera samhällsproblem där den demokratiska processen misslyckats, hävdade Friedman.³² Likt de tidigare två sidorna av debatten kan man idag se två tydliga inriktningar gällande socialt ansvar och vinstintresse enligt Grafström, Ghötberg och Windell. Dessa utgör de som anser att socialt ansvar står i motsats till vinst och de som anser att socialt ansvar är förutsättningen för vinst. De som tillhör den första gruppen grundar har använt Friedmans tes som grund och byggt vidare på vilket även visar på väsentligheten att redogöra för Friedman i denna uppsats.³³

Under 1980- och 1990-talet kom forskningen att präglas av vems intressen företaget skulle främja. Det argumenterades en hel del för att aktieägarna var de främsta intressenterna samtidigt som det började diskuteras om alla intressenter som berördes av företagets verksamhet. I samband med detta växte intressentteorin fram som kommer redogöras för senare i denna del.³⁴ Under den senare delen av 1990-talet och framåt kom den avgörande faktorn för debatten att bli globaliseringen och ansvaret för multinationella företag. Denna debatt är fortfarande pågående och har nämnts i uppsatsens inledning.³⁵

Gemensamt för de olika tidpunkterna är problematiken kring definitionen av CSR och samhällsansvar. Detta har lett till att flera forskare försökt ta fram modeller och teorier om vad begreppet faktiskt innebär. Grafström, Ghötberg och Windell poängterar att det än idag är upp till varje företag att göra sin egen tolkning av begreppet och vad det innebär.³⁶ Att det inte finns en erkänd teori som alla företag valt att följa är i min mening inte

³¹ Friedman, Milton. *The social responsibility of business is to increase its profit*. 1970. The New York times magazine.

³² Ibid., 1970.

³³ Grafström, Maria, Ghötberg, Pauline & Windell, Karolina, *CSR: företagsansvar i förändring*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2008 s. 32

³⁴ Ibid s. 33

³⁵ Ibid s. 34

³⁶ Ibid s. 38

så svårt att förstå då företag skiljer sig åt i deras verksamheter och intressen likt de olika praktiker som ämnet berör. Det innebär inte, i min mening, att de teorier och modeller som finns idag inte går att implementera eller följa för företag. En forskare som fokuserat mycket på definitionen av CSR är Marcel van Marrewijk. Marcel van Marrewijks tidigare forskning grundar sig i tolkning och definitionsfrågan om innebörden av CSR. Marrewijk menar att CSR ofta pekas ut som ett universalmedel som kan lösa de globala problemen som exempelvis fattigdom och miljöproblem. Samtidigt har konceptet med CSR varit förenligt för många företag där man kan jobba enligt den definitionen som överensstämmer med de specifika intressen som företagen har. Marrewijk sammanfattar definitionsproblemet genom att konstatera att för att begreppet ska vara allomfattande måste det innebära en bred definition vilket gör begreppet omöjligt att använda i den akademiska debatten samt i praktiken för företag. Således menar Marrewijk att varje företag bör använda sig av den definition som passar bäst för deras verksamhet.³⁷ Marrewijk avslutar sin teori med att ge förslag på tre definitioner av CSR som, enligt honom, skulle fungera bättre i praktiken. Den första hänvisar Marrewijk till Göbbels som menar att det är språket som problematiserar definitionen. CSA, som står för företagets samhälleliga ansvar, skulle vara ett bättre alternativ.³⁸ Jag vill tillägga här att skillnaden inte framgår lika självklart på svenska som engelska och att det därför kan framstå som snarlikt i denna uppsats. För att förtydliga den språkliga skillnaden skriver jag ut den engelska betydelsen för de båda begreppen. CSR, corporate social responsibility. CSA, corporate societal accountability. Mot denna utskrivning av innebörden blir det tydligt att se att man vill förändra själva ansvarsbegreppet. Det andra alternativet har Marrewijk hämtat från två finska forskare som menar att begreppet CS, hållbart företagande, är den mest optimala definitionen. Innebörden av detta är ett hållbart företagande som bemöter nutidens behov utan att riskera framtida generationers förmåga att göra detsamma.³⁹ Den tredje definitionen innefattar de båda begreppen med en bred förklaring om att innebörden är företagets frivilliga aktiviteter för att involvera samhälls- och miljöfrågor inom företagsverksamheten.⁴⁰ Marrewijk menar att det är företagets ambition som styr vilken av dessa definitioner som man finner bäst lämpad att följa.

Mot bakgrund av utvecklingen av CSR som redogjorts för ovan har Magdalena Bexell, forskare vid statsvetenskapliga institutet vid Lunds Universitet, grundat sin forskning

³⁷ van Marrewijk, Marcel. *Concepts and definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between agency and communion*, 2003. Journal of business ethics, Vol 44, Nr 2-3, s.95-105.

³⁸ Ibid., 2003.

³⁹ Ibid., 2003.

⁴⁰ Ibid., 2003.

på globalisering och legitimitet inom företagens samhällsansvar. I sin forskning fokuserar Bexell på flera olika moment, däribland relationen mellan företag och staten. Hon hänvisar till produktioner av multinationella företag som befinner sig i områden där den politiska regimen kränker människors rättigheter. I dessa situationer ställs företagens ansvar på spets i och med att de kränkningar som begåtts inte är direkt utförda av företaget själva.⁴¹ Detta i sin tur gör att man kan ifrågasätta företagens ansvar i olika former. Exempelvis går det att ifrågasätta bästa lösningen för att ett företag ska agera rätt. Bexell exemplifierar det genom att förklara att företag i dessa situationer ofta ställs inför valet att lämna eller stanna i det land där regimen utför människorättskränkningar. Att lämna landet kan resultera i att man lämnar plats för andra verksamheter som inte granskas i samma utsträckning och således kan fortsätta att orsaka brott mot mänskliga rättigheter. Att stanna kan dock resultera i att man indirekt utgör en del av brottet mot mänskliga rättigheter samtidigt som man kan försöka ha inverkan på regimen för att förbättra rättigheterna.⁴² Bexells forskning leder oss in i den nuvarande debatten där frågan *har företag ett samhällsansvar?* har lämnats bakom oss och frågorna *vart går gränsen för ansvaret?* och *vem har legitimiteten att bestämma denna gräns?* står i centrum.

Återkommande i Bexells publicerade forskning, utöver begreppen direkt och indirekt ansvar, är diskussionen kring privata och offentliga partnerskap. En diskussion som i första hand visar på effekten av globaliseringen och multinationella företag i utvecklingen kring CSR. Bexells forskning grundar sig i principen om distinktionen mellan det offentliga och privata som en förutsättning av ett organiserat samhälle.⁴³ Bexell menar att den nuvarande debatten kring CSR visar på en tydlig förändring av den traditionella synen på skillnaden mellan privat och offentligt som en förutsättning för samhället och den internationella kontexten.⁴⁴ Skillnaden mellan det offentliga och det privata i detta sammanhang utgör vad som anses vara politiska processer, allmänhetens insyn samt demokratiskt ansvarsutkrävande. Till den offentliga statliga sfären räknas politisk auktoritet till skillnad mot den privata sfären där man anser att privat auktoritet av individer är apolitiskt. Detta mot grunden att det endast är offentliga aktörer som kan hållas ansvariga genom politiska institutioner.⁴⁵ Privata partnerskap

⁴¹ Spång, Mikael (red.), *Mänskliga rättigheter: ett ofullbordat uppdrag*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009 s.293

⁴² Ibid s. 294 - 95

⁴³ Bexell, Magdalena. *Föreställningar om offentligt och privat i internationell debatt om företags ansvar för mänskliga rättigheter*, 2004, Nordic Journal Of Human Rights, Vol 22, Nr 3, s.290

⁴⁴ Ibid s. 290

⁴⁵ Ibid s. 291

kan oftast bestå utav ett partnerskap mellan ett företag och en organisation som arbetar med exempelvis mänskliga rättigheter. Dessa partnerskap har blivit kritiserade på många olika grunder. Mot grund av den kritik som privata partnerskap fått utstå går det att se att ansvaret kan bli otydligare och därmed ansvarsutkrävandet svårare men att det samtidigt kan innebära en potentiell ny lösning på globala problem.⁴⁶

4.2 Intressentteorin (Freeman, Velamuri och Moriarty)

Edward R. Freeman är ett välkänt namn bland teoretiker som berör frågan kring CSR. Han har tillsammans med Ramakrishna S. Velamuri och Brian Moriarty skrivit en vetenskaplig artikel som jag valt att ta med som ett tredje perspektiv i den tidigare forskning som gjorts kring CSR.

I denna artikel menar författarna att problematiken kring CSR ligger i den så kallade separationsteorin. Poängen är att man skiljer åt begreppet företagande från etiskt eller samhälle. Denna separation är någonting som är implementerat i företagsvärlden. Detta leder till att företag anses uppfylla CSR utöver själva verksamheten trots att verksamheten redan i sig utgör samhällsnytta i form av det som omfattas av CSR. Att separera begreppen framhäver alltså en bild av företag som negativa i grunden.⁴⁷ Författarna är noga med att poängtera att det inte är Milton Friedmans argument, lönsamhet är det enda ansvaret, man håller med om utan snarare hur man kan förbättra företagets grundläggande proposition i form av hur verksamheten gör det bättre för alla inblandade intressenter.⁴⁸ Det andra problemet som författarna tar upp i artikeln är ett språkligt problem som även många andra teoretiker också är inne på. I detta fall är det "corporations" i CSR som man ifrågasätter. Detta då det syftar till att det endast är de större företagen som måste axla rollen som samhällsansvariga under tiden som mindre företag, "businesses", inte verkar omfattas av CSR. Förslagsvis menar författarna att det senare ordet borde användas när man talar om CSR. Utgångspunkten mot dessa två invändningar resulterar i artikelns lösning om att CSR egentligen borde utgöra "Company Stakeholders responsibility". Eftersom det ska gälla alla företag med syfte på det värde verksamheten har för intressenterna.⁴⁹

⁴⁶ Spång, Mikael (red.), *Mänskliga rättigheter: ett ofullbordat uppdrag*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009 s.301

⁴⁷ Freeman, R. Edward. Velamuri, S. Ramakrishna. Moriarty, Brian. *Company stakeholder responsibility: A new approach to CSR*. 2006. Business roundtable institute for corporate ethics, s. 4

⁴⁸ Ibid s. 5

⁴⁹ Ibid s. 5

Författarna har tagit fram fyra olika nivåer som företagen måste uppfylla för vad dem kallar intressentteorin (Company Stakeholder Responsibility). Dessa fyra nivåer är följande (1) att utgå ifrån hur man gör det bättre för sina intressenter samt vad verksamheten står för, (2) vara införstådd med vilka värderingar och principer verksamheten har i affärer med sina intressenter, (3) ha förståelse för vidden av samhällsproblem och vara införstådd med både egna och andras åsikter/aspekter, (4) genom förståelse, prioritering och oro för sina intressenter skapa etiskt ledarskap.⁵⁰

4.3 Triple bottom line (Elkington)

John Elkington grundade begreppet Triple bottom line i sin bok *Cannibals with forks: triple bottom line of 21st century*.⁵¹ I boken förklarar Elkington begreppet som en teori för företag att implementera på sin verksamhet för att uppnå hållbart företagande. Teorin innefattar tre delar: den sociala, ekonomiska och den miljömässiga delen. Elkington poängterar utmaningen med triple bottom line då de olika delarna av teorin är under ständig förändring oberoende av varandra. Detta gör att arbetet med hållbart företagande som helhet är mer utmanande än att jobba med enskilda faktorer.⁵²

Den ekonomiska aspekten av teorin behandlar fyra olika delar enligt Elkington. Det är det fysiska kapitalet, finansiella kapitalet, mänskliga kapitalet samt intellektuella kapitalet. Mot bakgrund av dessa handlar den ekonomiska delen om företagets vinstintresse. Att ständigt utvärdera om kostnader, produkter och tjänster är konkurrenskraftiga på marknaden.⁵³

För den miljömässiga aspekten av teorin menar Elkington att man måste ta hänsyn till naturens kapital. För att arbeta hållbart är det viktigt att undersöka hur verksamheten påverkar helheten i form av ekosystem, växthuseffekten samt konsekvenser där djur eller människor påverkas av verksamhetens agerande i naturens kapital.⁵⁴ Elkington menar även att denna del har kommit att ges större uppmärksamhet än den sociala delen av triple bottom line trots dennes sena uppkomst.⁵⁵

Den tredje och sista delen av triple bottom line, det sociala, innebär att företag

⁵⁰ Ibid s. 6

⁵¹ Elkington, John, *Cannibals with forks: the triple bottom line of 21st century business*, Capstone, Oxford, 1997

⁵² Ibid s. 73

⁵³ Ibid s. 75

⁵⁴ Ibid s. 79

⁵⁵ Ibid s. 79

som eftersträvar hållbarhet fokuserar på det mänskliga kapitalet. Elkington hävdar mot de som inte anser att denna del har med företagets verksamhet att göra att den sociala delen är högst involverade i den ekonomiska. Detta både genom etik och moral som kan främja organiserat arbete till en mer lönsam verksamhet men även då den sociala faktorn har stor inverkan på företagets utveckling. Historien har visat vid flera tillfällen vilken slagkraft den mänskliga faktorn kan ha när det gäller förutsättningar och rättigheter inom företagets värld. Det är därmed, enligt Elkington, viktigt att arbeta i samförstånd med den utvecklingen för att anses ha ett hållbart företagande.⁵⁶

4.5 Studiens bidrag till forskningsfältet

Forskningen som jag valt att redovisa för ovan ger en överblick av den historiska utvecklingen av CSR samt två flitigt använda teorier. Valet av min teori är grundat på denna historiska utveckling i form av den starkaste teorin, enligt mig. Utmärkande för Archie B. Carroll i relation till denna forskningsöverblick är att den innehåller mycket av de förutsättningar som forskare har poängterat som högst väsentliga för att företag ska ta ett samhällsansvar. Med andra ord anser jag att Carroll bidrar med en, i största möjliga mån, heltäckande teori som är möjlig att implementera och applicera på just detta fall. För att visa på en bred analytisk process har jag även valt att återkyta till ovan redogjorda forskning i analysen.

Min studie bidrar med att fokusera på aspekten kring attityder och motsättningar från aktörer i debatten. Trots att det finns ett visst beroende kring definitionen av CSR finns det grundläggande värderingar som alla aktörer är överens om och med dessa som grund avser denna studie att bidra med vad dessa attityder och motsättningar kan spela för roll i debatten. Genom att tillämpa metod och teori som tidigare inte använts för forskning inom detta ämne kommer studien bidra med en aspekt som förhoppningsvis blir mindre beroende av forskningen kring definitionen av CSR. Jag vill poängtera att dessa forskningar samverkar med varandra men att forskningen kring definitionen inte står i centrum för denna studie. Sammanfattningsvis hoppas jag att studien kan bidra med nya insikter och synvinklar till debatten kring CSR och företag som bryter mot mänskliga rättigheter.

⁵⁶ Ibid s. 86-87

5 Analys

Följande avsnitt består av studiens analys. I analysen kommer jag att redogöra för utvalda delar av mitt primärmaterial i form av citat för att nå fram till en slutsats. Genom att använda mig av Archie B. Carrolls teori kring CSR och Norman Faircloughs kritiska diskursanalys är syftet med detta avsnitt att göra en grundlig analys av Svenskt Näringslivs rapport för att kunna besvara mina frågeställningar. Jag har valt att dela upp analysen i olika delar. Dessa delar utgör rapportens position i debatten, textens innebörd, företaget och staten samt den sociala praktiken. Jag har valt att dela in analysen i dessa delar eftersom de utgör den grund som bäst hjälper mig att tydligt granska attityder och motsättningar. Genomgående i delarna kommer de olika momenten som utgör min teori och metod att finnas med. Denna uppdelning har för avsikt att underlätta för läsaren samt att tydligt engagera teori och metod i analysen. Analysen kommer även innehålla hänvisningar till annan forskning än Archie B. Carroll.

5.1 Rapportens position i debatten

Ett potentiellt syfte med Svenskt Näringslivs rapport är att placera sig i debatten kring CSR. Inledningsvis i rapporten redogör man för globaliseringen och dess inverkan på utvecklingen av multinationella företag som följs av detta stycke:

Under de senaste 10-15 åren har det pågått en intensiv debatt om "globaliseringen". Kritikerna mot utvecklingen pekar på vad man anser vara negativa effekter av frihandeln, de ökade internationella investeringarna och kapitalrörligheten. Diskussionen har nu alltmer kommit att fokuseras på begrepp som fattigdomsbekämpning, utvecklingspolitik och hållbar utveckling. Allt fler, inte minst olika FN-organ, har också kommit att erkänna och förstå företagets betydelse för att nå dessa mål. Samtidigt reser många frågan om vad företagen ska ta för roll i utvecklingen. Hur ska deras engagemang vara, vilket ansvar har de?⁵⁷

Här visar Svenskt Näringsliv en inledande syn på syftet med rapporten. Genom att redogöra för den debatten kring globalisering som den bakomliggande orsaken till att frågor kring företagets ansvar växt fram framgår det vilka olika debattörer som man har för avsikt att bemöta. Detta i likhet med vilka olika diskurser ämnet berör som är politiska, mänskliga rättigheter, miljö och företagssamhället enligt min mening. Sammanfattningsvis ger oss texten

⁵⁷ Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagets roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensknaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

här sitt syfte till att behandla frågor om CSR och att ta en position gentemot andra aktörer som behandlar frågan.

Eftersom den kommunikativa händelsen här utgör en rapport är det inte tydligt tryckt i texten om den bygger på andra texter och i sådana fall vilka. Det som går att se är att det som förmedlas genom texten tillhör en företagsinriktad diskurs. Begrepp och termer uttrycks i form av att läsaren är fullt insatt i ämnet och moraliska värderingar uttrycks som en allmän uppfattning. Momentet intertextualitet i den kritiska diskursanalysen skulle här kunna ses som en påbyggnad av företagssamhällets allmänna uppfattning. Den exakta innebörden av dessa allmänna uppfattningar kommer jag att göra en djupare analys av i nästa del. Vid flera tillfällen betraktar rapporten andra aktörer än företagen och uttrycker sig exempelvis på följande sätt:

Debatten har därmed kommit att domineras av aktivister och politiker. Idag upplever många politiker ett hårt tryck från olika påtryckargrupper som har en mycket negativ syn på företagande.⁵⁸

Ett utlåtande som kan uppfattas grunda sig på egna upplevelser alternativt en parts uppfattning av den rådande debatten. Det kan mycket väl vara så att Svenskt Näringslivs utlåtande är korrekt men valet av att yttra denna bild av debatten visar ännu en gång vart Svenskt Näringsliv ställer sig samt textens uppbyggnad. Rapporten är präglad av utlåtanden som dessa, vars syfte går att argumentera som tvetydigt, men som visar på att den diskursiva praktiken består av utlåtanden gällande andra aktörer i debatten utan någon hänvisning till trovärdighet. Eftersom läsaren förväntas ha förkunskaper inom företagssamhället, genom bristen på förklaringar av begrepp och förutfattade moraliska värderingar, blir det väsentligt att ifrågasätta utlåtanden inom andra diskurser än Svenskt Näringslivs primära diskurs. Med detta menar jag exempelvis utlåtanden inom den politiska diskursen.

Inledningsvis ges bilden av att rapportens syfte är att vara informativ gällande deras syn på CSR, vilket stämmer delvis. I rapportens andra hälft har man publicerat praktiska tips. Genom att publicera praktiska tips i rapporten vänder man sig tydligt till en viss typ av läsare. Denna läsare måste gynnas av dessa praktiska tips vilka har en företagsinriktning. Avsnittet består av praktiska tips om hur företag kan arbeta med CSR. En analys av innehållet av detta avsnitt följer under analysen av texten. För den diskursiva praktiken visar detta tydligt hur texten är producerad av en ledande organisation till deras medlemmar samt andra

⁵⁸ Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagens roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensknaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

företag som gynnas av praktiska tips om hur man kan arbeta med CSR. Jag vill poängtera för denna analys att det kritiska momentet utgör sambanden mellan de olika dimensionerna i den kritiska diskursanalysen. Att Svenskt Näringsliv skrivit en rapport med praktiska tips gällande CSR bör inte ses som kritiskt i sig. Däremot avgör det för vilket innehåll man har valt att vidarebefordra till företagen och utgör därför en viktig del i denna analys.

Genomgående för texten väljer Svenskt Näringsliv att uttrycka sina åsikter i samband med att vara kritisk till andra aktörer i debatten om CSR. Jag anser att texten framstår som en argumentativ text genom flera olika utlåtande. Ett exempel är följande stycke:

Som framgått ovan anser vi att i många fall så är det stater bristande respekt för MR-frågor som är det stora problemet. Vi menar att de multinationella företagen är ett mindre problem när det gäller kränkningar av MR och andra värden än många lokala företag. Frågan är då om inte en lösning som fokuserar på multinationella företag, och ignorerar stater och lokala företag, i stora delar skjuter vid sidan av det egentliga målet?⁵⁹

Detta stycke visar på ett klart försvarstagande från Svenskt Näringslivs sida där man försöker bemöta den kritik som företagen ges i debatten kring CSR. Detta stycke liknar de jag tidigare valt att nämna i denna analys på så sätt att den ännu än gång grundar argument och utlåtande på egen uppfattning och åsikter. Det ska dock poängteras att Svenskt Näringsliv inte försöker undgå detta i och med att de inleder stycket med *anser vi*, vilket bevisar att dessa argument bottnar i egna värderingar. Enligt mig är det missvisande att kalla Svenskt Näringslivs rapport för just en rapport när innehållet är av en mer argumenterande rang.

5.2 Textens innebörd

Flera av de moment som jag stött på i denna analys är återkommande och bör poängteras. Fokus på följande exempel ligger i att analysera själva texten, dock syns tydliga likheter med den första delen i analysen. Som tidigare nämnt visar Svenskt Näringsliv sin kritik till övriga aktörer inom debatten för CSR. I dokumentet, *Kort om vår syn på CSR*, uttrycker sig Svenskt Näringsliv gällande moral och beskriver den kritiska situationen för företag gällande moral där debatten ofta härstammar från skandaler. Efter en argumentering om en felaktig bild i debatten skriver Svenskt Näringsliv följande:

Generaliseringar från politiskt håll om "affärslivets dåliga moral" klingar därför ihåligt (i synnerhet som politiska systemet bygger på principen en dags förtroende, x antal års mandat).

⁵⁹Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagens roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

Företag har i sig ingen personlighet (inte att förväxla med begreppet juridisk person) utan företags agerande bestäms av människor av kött och blod som liksom folk i allmänhet har ganska bestämda uppfattningar om vad som är rätt och fel. För de allra flesta är det fullständigt självklart att dessa uppfattningar också tillämpas i yrkesrollen.⁶⁰

Tydligast att urskilja här är det retoriska språket. Svenskt Näringsliv använder sig av metaforer som "klingar ihåligt" och "människor av kött och blod". Resultatet av detta är att textens mening blir mer effektiv och bidrar till en vi-och-dem-relation mellan den politiska praktiken och företagssamhället. Vidare visar Svenskt Näringsliv tydligt sitt bristande förtroende till det politiska systemet genom beskrivningen av att systemet bygger på principen "en dags förtroende, x antal års mandat". Den tydliga rollen som företagarnas representant tar här är en försvarsposition gentemot de aktörer som hävdar att företag bör ta mer ansvar. Utöver språkets påverkan på innehållet går det även att analysera innehållet enligt Archie B. Carrolls teori. Svenskt Näringsliv hävdar i detta utlåtande att omoraliskt agerande är generaliserande. För att hänvisa till den valda teorin om vad som anses vara ett moraliskt ledarskap skulle jag hävda att det är ytterst väsentligt av företag (och att Svenskt Näringsliv som företrädare uppmanar företag) att ta hänsyn till alla berörda intressenters åsikter om företagets agerande. I den avslutande delen, av citatet ovan, upplyser Svenskt Näringsliv oss om att företag inte har någon personlighet utan att människor med uppfattning om vad som är rätt och fel är de som har personlighet och styr företaget. En beskrivning som stämmer överens med den kritik som Carrolls teori bemöts av Friedman som redogjorts för i avsnittet om tidigare forskning. Citatet går även att se som att Svenskt Näringsliv hävdar att deras diskurs utgör hegemoni. Man syftar till människan i vardagen där deras syn på företagens agerande är dominant i dagens samhälle. Detta i samband med att yttra sig negativt om övriga diskurser inom diskursordningen visar på ett maktbehov.

Här blir även Magdalena Bexells forskning väsentlig då svenskt Näringsliv själva väljer att göra en distinktion mellan det privata och det offentliga. I samband med att de argumenterar för globaliseringen och vinstintresset bör de enligt Bexells forskning även förespråka utvecklingen av privata och offentliga partnerskap snarare än att hålla kvar vid traditionella tankar endast i samband med frågor som berör ansvar. Svenskt Näringsliv visar vid flera utlåtanden att de är medvetna och anammar utvecklingen av företag i samhörighet med globaliseringen. Något som bör uppmuntra Svenskt Näringsliv till de nya möjligheter som Bexell förser oss med i sin forskning i form av privata partnerskap som en ny potentiell lösning på globala problem. Svenskt Näringslivs yttrande visar än en gång att de vidhåller den

⁶⁰ Svenskt Näringsliv. *Kort om vår syn på CSR*. Se länk i referenslistan.

traditionella synen som Bexell beskriver mellan företagen och staten. Dock bör här poängteras att rapporten från Svenskt Näringsliv befinner sig i samma tid, om än strax innan, Bexells forskning, något som däremot skulle kunna argumenteras som högst väsentligt av Svenskt Näringsliv att prioritera.

Även om Svenskt Näringsliv beskriver vad CSR är och har döpt rapporten till företagens ansvar i samhället verkar det råda en viss oklarhet om hur man ska företräda företag i praktiken. I Rapporten redovisar Svenskt Näringsliv för tre dilemman som företag kan komma att mötas i praktiken vilka är följande: lagstiftning saknas, lokal lagstiftning strider mot grundläggande rättigheter samt lokal sedvänja strider mot grundläggande rättigheter.⁶¹ Att Svenskt Näringsliv väljer att exemplifiera problematiken med CSR kan anses vara både pedagogiskt och bra eftersom de ändå företräder företagen och att CSR är omdebatterat kan ändå bero på att det är svårt att jobba med etiska frågor som inte är nedskrivna i lag. Vad som däremot blir väsentligt för analysen är Svenskt Näringslivs yttrande efter att ha redogjort för problematiken kring CSR:

Svenskt Näringsliv har inget givet svar på hur företag bör hantera dessa frågor. Hur pass frekventa denna typ av problem är beror delvis på hur man definierar företagets roll. Ju bredare man gör företagets ansvar, desto större risk för att företagen kritiserats för att inte svara upp till kraven. Det beror också på hur ordet ansvar i begreppet CSR tolkas. Är det ett absolut åtagande eller ett åtagande med visst tillämpningsutrymme givet situationen i det enskilda fallet?⁶²

Genom att avsluta detta stycke med en fråga vars svar styr utkomsten av hela påståendet lyckas Svenskt Näringsliv ducka från att uttala sig konsekvent om deras ställningstagande. Trots att definieringen av CSR som Svenskt näringsliv hänvisar till skulle tolkas som att företag kan tillskrivas ansvar i sådana situationer väljer Svenskt Näringsliv att yttra sig genom att ifrågasätta hur ordet ska tolkas och huruvida det är ett absolut åtagande. Detta yttrande går att se som lämpligt då Svenskt Näringsliv representerar ett stort antal företag och därmed måste ta hänsyn till allas åsikter. Däremot går det också att se som att Svenskt Näringsliv väljer i vilka påståenden som man finner det lämpligt att vara mindre eller mer kritisk. Ett retoriskt mönster är att när man talar om företag och om sin egen syn på CSR använder man ett mer attraktivt språk och en snällare ton till skillnad från när man kritiserar andra aktörer inom debatten för CSR. Detta mönster är genomgående för citaten jag har valt att använda mig av och går att se i både ovan citat och kommande.

⁶¹ Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagets roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

⁶² Ibid.

5.3 Företaget och staten

Återkommande i Svenskt Näringslivs rapport är argumentet att det är staten som har det primära ansvaret och således bör inte företag ta på sig ansvar som berör samhället. I denna del av analysen har jag fokuserat på delarna i rapporten som berör statens ansvar i relation till företagets ansvar för att visa Svenskt Näringslivs inställning och attityd till frågan. Det tydligaste exemplet på detta lyder:

Historiskt och än idag är det framför allt stater som begår de största kränkningarna mot de värden som CSR avser att värna. En principett utgångspunkt är att företag varken kan eller bör ersätta staternas ansvar för att säkerställa att grundläggande värden och rättigheter respekteras.⁶³

Mot bakgrund av detta anser jag enligt Carrolls modell att fokuset för ansvarsfrågan helt har flyttats från vad som är väsentligt. Att prata om ett samhällsansvar är inte detsamma som att företag ska ersätta staters ansvar vilket framgår som ett antagande av Svenskt Näringsliv här. I likhet med Carrolls teori om moraliskt ledarskap anser jag att Svenskt Näringsliv uppmanar företag att följa bilden av ett amoraliskt ledarskap där dimensionen av etik är oväsentlig om än obefintlig. Vid återkommande tillfällen hävdar Svensk Näringsliv att företag tillskrivs ett ansvar som inte finns inom företagsvärlden och att det primära syftet är vinstintresset därmed bör företag agera utifrån att det etiska och filantropiska stadiet endast är en påtryckning från aktörer utifrån.

Fortsättningsvis i diskussionen gällande företag och ansvar uttrycker sig Svenskt Näringsliv att den principiella utgångspunkten för denna diskussion måste vara att företagets ansvar omfattar den egna verksamheten och de egna anställda. Om och när företagen tar på sig mer ansvar än ovan är det upp till varje enskilt företag.⁶⁴ Denna syn går att hänvisa till intressentteorin som i första hand uppmanar företag att fokusera på dess intressenter. En teori som är förenlig med mycket av de utlåtanden Svenskt Näringsliv gjort i sin rapport men som med sin tredje nivå ändå går att ifrågasätta. Den tredje nivån i teorin uppmanar företag att vara införstådda med samhällsproblem och ha förståelse för andras åsikter. En nivå som i denna analys blir svårtydd då det finns en viss problematik med att mäta Svenskt Näringslivs faktiska förståels.

Svenskt Näringsliv är som tidigare angivit väldigt klara med att försöka begränsa synen på att företag skulle ha något ansvar utanför sin egen verksamhet. Vidare i rapporten följer ett avsnitt som går igenom vad som ligger utanför företagets ansvar.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

Inledningsvis anser man att det ofta är tveksamt om företag kan eller bör, agera politiskt, genom att ta ansvar för att påverka alla samhällets aktörer att respektera samtliga internationella rättigheter och värden. Det andra exemplet på vad som faller utanför företagets ansvar är den att företag inte kan ansvara för alla rättigheters och världens positiva leverans. Detta grundar Svenskt Näringsliv på att företag inte kan ansvara för sådant som merparten av världens stater inte förmår att leva upp till.⁶⁵ Svenskt Näringsliv företräder företag genom att visa sitt avstånd i både vilken politisk inverkan företag ska ha samt för de frågor där de anser att stater inte förmår leverera samtidigt som man förespråkar att företräda företag med syfte att Sverige ska återta sin roll i den internationella välförhållanden. Politisk inverkan och rättigheter i leverantörsledet är två element som är högst väsentliga för ökat välförhållanden, inte bara nationellt utan även internationellt således blir jag mycket fundersam att Svenskt Näringsliv inte anser att detta bör vara av värde för företag att ta hänsyn till i deras verksamheter. Det är en syn som jag inte anser vara förenlig med Carrolls pyramid av de olika moment som måste uppfyllas för att vara ett företag vars verksamhet är förenlig med samhällsansvaret som idag förväntas av företagen. I *Kort om vår syn på CSR* ifrågasätter Svenskt Näringsliv bilden av att företag ska ge någonting tillbaka till samhället och huruvida företagen borde avsätta medel för uppbyggnad av skolor, sjukhus eller andra offentliga inrättningar. Detta utgör det filantropiska i Carrolls pyramid och utgör de mest omdebatterade frågorna gällande CSR. Inom Carrolls pyramid är som tidigare nämnt den filantropiska delen en av de svårare att genomföra men fortfarande nödvändig för att anses driva en företagsverksamhet som jobbar förenligt med CSR. I likhet med Carrolls teori utgör samhällsfrågor i form av det sociala i teorin Triple bottom line även en viktig del. Elkington skulle alltså i likhet med Carroll här hävda att ett väl fungerat arbete med dessa frågor är en förutsättning för att ett företag ska agera hållbart. Svenskt Näringslivs svar på dessa frågeställningar är följande:

Räcker det inte med att företagen levererar varor och tjänster, att de fullgör sin skattskyldighet och i bästa fall ger sina ägare en god avkastning? Som konstaterats står företagen redan i dag för en stor del av den offentliga sektorns skatteintäkter. Är det då rimligt att förvänta sig att företagen skall leverera sociala tjänster en gång till?⁶⁶

För att förstå det bakomliggande syftet med detta uttalande är det att fördra att analysera vad som inte sägs. Det är tydligt vilket ställningstagande Svenskt Näringsliv har till det filantropiska. Vad detta visar är att Svenskt Näringsliv inte anser att företag borde betrakta det

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Svenskt Näringsliv. *Kort om vår syn på CSR*. Se länk i referenslistan.

filantropiska som ett ansvar utan snarare att företag redan har utgjort sin del av samhällsnytta genom att de står för en stor del av den offentliga sektorns skatteintäkter. Ytterligare ett motargument till att företagens ansvar är oväsentliga följer i en beskrivning av Svenskt Näringsliv. I sin rapport beskriver Svenskt Näringsliv sin syn på vad CSR är och menar att det handlar om att åstadkomma en anständig global nivå gällande de internationellt erkända och etablerade värden som berör företagande. Vidare skriver Svenskt Näringsliv att det därför är relevant att i första hand se till de länder som har brister i sitt nationella rättssystem som gör att de inte kan följa dessa värden, mer specifikt uttrycker man att det handlar om utvecklingsländer och nyindustrialiserade länder. För att ytterligare förtydliga sin bild av CSR följer ett kort stycke där man uttrycker att man inte ser något särskilt behov av svensk politik gällande CSR och att företagen följer sin egen ambitionsnivå gällande samhällsengagemang utöver att uppfylla den globala anständighetsnivån.⁶⁷ Vad som framgår av detta uttalande är att Svenskt Näringsliv anser att de största problemen kring CSR utspelas i utvecklingsländer och industriländer och således bör svensk politik inte ägna sig åt CSR inrikes. Denna bild av CSR bidrar inte bara till den diskursiva praktiken utan även till analysen i helhet.

5.4 Den sociala praktiken

Att Svenskt Näringsliv rör sig inom näringslivets diskurs är en tydlig iakttagelse. Däremot är det flera diskurser som berör debatten kring CSR utöver näringslivet. De tydligaste är den politiska diskursen och den mediala diskursen som även influerar debatten och utgör viktiga aktörer. Dessa olika diskurser påverkar den sociala praktiken, det vill säga att det går att utgöra vilket sammanhang Svenskt Näringslivs rapport och diskurs befinner sig inom. Enligt genomgången av den tidigare forskningen samt den valda teorin för studien går det att se ett genomgripande tema för debatten kring CSR. Argument och motargument positionerar de olika aktörerna på olika sidor och det går tydligt att uttyda aktörernas ställningstagande. Svenskt Näringsliv visar på ett ställningstagande som inte verkar förenligt med Archie B. Carrolls teori. Jag har under analysen tagit upp flera exempel på detta men har valt att citera ytterligare ett utlåtande från rapporten:

⁶⁷ Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagens roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

Företagens grundläggande roll är att utveckla, producera och leverera varor och tjänster till sina kunder. Detta måste genomföras på ett sådant sätt att företaget är lönsamt, vilket i sin tur kräver mycket mer än kompetens inom det egna verksamhetsområdet och dess processer.⁶⁸

Detta utlåtande stämmer överens med Milton Friedmans bild av CSR. Hans huvudtes för sin teori var att företag är och ska endast ta ansvar för sin vinstmaximering. Svenskt Näringsliv har genom sin rapport hävdad liknande. Detta visar på den ekonomiska aspekten i den sociala praktiken. Eftersom Svenskt Näringsliv befinner sig inom näringslivets diskurs och dessutom som en företrädare för flera företag som är beroende av ekonomin blir det tydligt att denna aspekt är en viktig utgångspunkt för Svenskt Näringsliv i debatten. Det är genom språket som det går att utläsa det som kan framstå som Svenskt Näringslivs ståndpunkter men som inte förmedlas öppet. Den tydliga motargumentation och retoriska språk som använts anser jag är ett tecken på att Svenskt Näringsliv har svårt att bemöta de allvarliga frågorna inom CSR, som mänskliga rättigheter, gällande. I denna sociala praktik som Svenskt Näringslivs rapport befinner sig inom skulle de med största sannolikhet få mycket negativ kritik om de öppet gick ut med ett önskat vinstintresse. Den mediala diskurs som även befinner sig i den sociala kritiken är en av de aktörer som syftar till att informera kring hur det ser ut gällande CSR. Att gå ut med en kritisk syn på media i en debatt som denna visar på ett avståndstagande till den kritiska bild media så ofta målar upp. Detta går att se både som förståeligt men även som en försvarsteknik. Poängen är dock att förstå Svenskt Näringslivs rapport i denna sociala praktik.

I likhet med språket är det här väsentligt att analysera genren. Som tidigare går det genom att analysera genren tydligt att se den sociala praktiken. Som analysen tidigare visat är rapporten riktad till företag samt som, i min mening, en argumentativ text i debatten kring CSR. Både den diskursiva praktiken och texten rör sig inom den sociala praktiken. Som tidigare redogjort i avsnittet för metoden är det genom diskursordningen och den kommunikativa händelsen som sociala identiteter konstrueras. När man talar om CSR finns det en bred variation av diskurser. Ämnet berör många olika aktörer och avgörande för hur diskursen kommer se ut är hur CSR-frågorna påverkar de olika aktörerna. De olika diskurstyper som utgör diskursordningen i denna sociala praktik är främst den politiska diskursen och den mediala diskursen. Det finns även en diskurs som präglas av främjandet av mänskliga rättigheter och ett hållbart klimat. De olika diskurserna skiljer sig klart från varandra vilket även är resultatet i den splittrande debatten. Vad som är intressant för denna analys är dock diskurordningen i kombination med Svenskt Näringslivs rapport, det vill säga

⁶⁸ Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagens roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006) <http://www.svensknaringsliv.se/fragor/csr/> (Hämtad 2015-03-05)

den kommunikativa händelsen. Rapportens redogörelse, i form av angivna citat, och den ovan redogjorda diskursordningen konstruerar tillsammans en tydlig social identitet. Denna sociala identitet bottnar i ett tillhörande av företagsverksamhet med en kritisk inställning till att CSR handlar om ett ansvar hos företagen. Den konstruerade sociala identiteten ger möjligheten för företagare att tillhöra en grupp där man motarbetar många av dom centrala delarna i Archie B. Carrolls teori om vad som krävs för att bedriva en verksamhet förenligt med CSR. För att förtydliga ytterligare menar jag att metoden här hjälper oss att se konsekvenserna av Svenskt Näringslivs rapport i det breda forum det befinner sig inom. Vid återkommande tillfällen har analysen visat på ett försvarstagande från Svenskt Näringslivs sida där man försöker avsäga sig ansvar. Detta har man gjort genom att ifrågsätta övriga diskurser inom diskursordningen. En konsekvens av detta har således blivit en konstruktion av en social identitet där den som befinner sig inom Svenskt Näringslivs diskurs inte anser att företag har något ansvar annat än att följa lagen. En social identitet som i likhet med många av citaten från Svenskt Näringslivs rapport främjar ett vi-och –dem tänk.

6 Diskussion

Relationen mellan den politiska diskursen, mediala diskursen och näringslivets diskurs visas tydligt prägla Svenskt Näringslivs rapport och med största sannolikhet debatten kring CSR i helhet. För analysens del visar helhetsbilden på ett bredare engagemang kring motargument och relationen mellan aktörerna än själva problemet med CSR. Inledningsvis i denna studie valde jag att redogöra kort för den medierapportering som finns i Sverige idag. Den är ständigt pågående och är ett bevis på hur svenska företag bryter mot mänskliga rättigheter. Jag anser att analysen tydligt visar vilka attityder som finns i Svenskt Näringslivs rapport. I min mening bör en så pass stor organisation som Svenskt Näringsliv bidra med ett djupare engagemang kring att ta fram lösningar gällande CSR istället för att försöka gå runt problemen. Som tidigare nämnt i analysen är det relevant för Svenskt Näringsliv att som representant av ett stort antal företag prioritera dessas åsikter. Däremot blir jag fundersam om Svenskt Näringslivs medlemmar vill bli representerade genom de attityder som Svenskt Näringsliv visat på i sin rapport.

Jag vill här poängtera att denna studie inte har som syfte att hävda att Svenskt Näringsliv och företagens inställning till CSR är det stora problemet i att företag bryter mot mänskliga rättigheter. Av analysen framgår det en mycket negativ attityd och ständiga motsättningar mot övriga aktörer i debatten kring CSR. Jag anser att Svenskt Näringsliv som en huvudaktör i debatten bör framträda med en positivare attityd till att lösa dessa problem än den attityd som jag visat på i min analys. Tyvärr har det varit svårt att kunna utgöra bakomliggande syften till dessa motsättningar och attityder men väsentliga aspekter i den sociala praktiken är relationen mellan de olika diskurserna samt det ekonomiska vinstintresset som leder oss in på teorin. Det fanns tydliga motsättningar till Archie B. Carrolls teori om CSR där Svensk Näringsliv snarare har en överensstämmande syn som Milton Friedmans teori. Denna teori har ett ekonomiskt perspektiv vilket gör det tydligare att ekonomiska aspekter kan vara bakomliggande syften till motsättningarna och attityderna i Svenskt Näringslivs rapport. Resultatet av en rapport som denna skulle kunna vara att Svenskt Näringslivs rapport och syn på CSR reproduceras i den sociala praktiken. Detta innebär att aktörer kommer använda sig av denna kommunikativa händelse och bygga vidare med Svenskt Näringslivs åsikter som grund. Denna reproduktion skulle i min mening leda till

större skiljaktigheter mellan aktörerna i debatten kring CSR och således ett större hinder för att nå gemensamma lösningar på problemen.

6.1 Analysen och mänskliga rättigheter

I rapporten från Human rights watch som inledde denna studie redogör man för företagens roll globalt. Några av de mäktigaste och sofistikerade aktörerna globalt utgör idag företag. Rapporten exemplifierar detta genom att visa att oljebolaget Exxon mobiles 2011 generade intäkter i samma storlek som hela Norges ekonomi.⁶⁹ Detta exempel är av vikt för att visa hur företagens storlek på den internationella arenan. Samtidigt som företagen växer till de mäktigaste aktörerna bryter de mot mänskliga rättigheter. Detta gör det svårt för stater att agera mot en aktör som sakta växer sig större än en själv. När stater dessutom är beroende av flera multinationella företag påverkar relationerna denna debatt. Denna information finns tillgänglig genom rapportering av media. I min analys framgår det att Svenskt Näringsliv ständigt kritiserar den politiska diskursen och uttrycker att det är staten som har det primära ansvaret när dessa mänskliga rättigheter kränks. Jag har inte för avsikt med denna studie att peka ut vem som bär ansvaret men blir dock fundersam över rapportens brister av denna aspekt. I inledningen för denna studie redogjordes en kort beskrivning av Svenskt Näringsliv som organisation. På sin hemsida menar man att organisationen har som mål är att Sverige ska återta en position i den internationella välståndsligan.⁷⁰ Organisationens mål och den rådande situationen kring företagens roll i världen idag befinner sig utan tvekan inom samma diskurs. Således anser jag att en rapport om organisationens syn på CSR bör behandlat denna aspekt i större utsträckning. Debatten gällande CSR handlar till stor del om stater och företagens ansvar, en del av detta ansvar behandlar människorättskränkningar. Vid en rapportering om sin syn på CSR anser jag det vara väsentligt att redogöra för relationen mellan företag och stat, detta i synnerhet om avsikten är att återta en position i den internationella välståndsligan.

⁶⁹ Human Rights Watch, World report 2013. <http://www.hrw.org/world-report/2013/essays/112459?page=1> (Hämtad 2015-03-03)

⁷⁰ Svenskt Näringsliv. 2013. http://www.svensktnaringsliv.se/om_oss/ (Hämtad 2015-03-03)

7 Slutsats och resultat

I denna slutsats kommer jag att återkoppla till min frågeställning. Frågeställningen hade för avsikt att ta reda på motsättningar och attityder hos Svenskt Näringsliv gällande frågor kring CSR.

- Vilka motsättningar och attityder går att utläsa i Svenskt Näringslivs rapport om deras syn på CSR?

I min analys framgår det tydligt att Svenskt Näringsliv motsätter sig frågor kring CSR både i debatten samt i relation till Archie B. Carrolls teori. Uppmaningar till medlemsorganisationer visade motsättningar till ett moraliskt ledarskap och avståndet i att definiera företagets ansvar i den filantropiska delen av teorin visade på att Svenskt Näringslivs attityd gentemot CSR ej är förenlig med den teori som Archie B. Carroll förser oss med och inte heller med majoriteten av annan forskning som redogjorts för i forskningsläget. Andra attityder som visade sig i analysen var kritiken som ständigt riktades mot övriga aktörer i debatten kring CSR. Exempel på dessa var politiker och media. Slutsatser kring de konkreta attityder som går att se i analysen är främst att Svenskt Näringsliv genomgående i rapporten beskyller andra aktörer. Inom varje aspekt har Svenskt Näringsliv en alternativ aktör utöver företagen som de anser bär det primära ansvaret. Det går även att se tydliga kopplingar till den traditionella synen på distinktionen mellan företaget och staten, det privata och det offentliga som Magdalena Bexell förser oss med i sin forskning. Jag anser att det tydligt visar sig att Svenskt Näringsliv rapport om CSR är ouppdaterad i relation till den nya forskning som Magdalena Bexell framkommit med. Om Svenskt Näringsliv vill ge en rättvis bild av sin syn på CSR bör de behandla de nya aspekterna av CSR som framkommit i mer modern forskning.

Min slutsats gällande diskussionen kring bakomliggande syften grundar sig främst i perspektivet gällande den sociala praktiken och de ekonomiska aspekterna som utgör de faktorer som har tydligast anknytning till bakomliggande syften enligt mig. Belägg för den ekonomiska aspekten går att se genom en överensstämmande attityd som Milton Friedmans teori, vilket jag tidigare nämnt i både diskussion och analys. Sammanfattningsvis anser jag att denna studie har uppnått de förväntade resultat som jag hade vid valet av frågeställningar. Min analys har visat på tydliga motsättningar och attityder. Som tidigare nämnt har studien

för avsikt att placera sig i forskningsfältet om CSR för att visa vikten av aktörers beteende och utlåtande i debatten kring CSR. Jag anser att resultatet av analysen har visat på detta och hoppas att vidare forskning kring attityder kan bidra med att underlätta debatten för att nå framgångsrikare samarbete mellan de olika aktörerna.

8 Referenser

Tryckt Material:

Bexell, Magdalena. *Föreställningar om offentligt och privat i internationell debatt om företags ansvar för mänskliga rättigheter*, 2004, Nordic Journal Of Human Rights, Vol 22, Nr 3, s.290

Carroll, Archie B. *The pyramid of corporate social responsibility: toward the moral management of organizational stakeholders*. 1991. Business Horizons, vol 34, nr 4, s.39-48.

Elkington, John, *Cannibals with forks: the triple bottom line of 21st century business*, Capstone, Oxford, 1997

Freeman, R. Edward. Velamuri, S. Ramakrishna. Moriarty, Brian. *Company stakeholder responsibility: A new approach to CSR*. 2006. Business roundtable institute for corporate ethics.

Friedman, Milton. *The social responsibility of business is to increase its profit*. 1970. The New York times magazine.

Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *CSR: företagsansvar i förändring*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2008

Jørgensen Winther Marianne och Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur AB, Lund, 2000

Svenskt Näringsliv. *Företagens roll i samhället - frågor och svar om företagens roll i samhället*. 2004. (Reviderad 2006)

Spång, Mikael (red.), *Mänskliga rättigheter: ett ofullbordat uppdrag*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009

Van Marrewijk, Marcel. *Concepts and definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between agency and communion*, 2003. *Journal of business ethics*, Vol 44, Nr 2-3, s.95-105.

Internetkällor:

Human Rights Watch, World report 2013. *Without Rules – A Failed Approach to Corporate Accountability* <http://www.hrw.org/world-report/2013/essays/112459?page=1>
Hämtad 2015-03-03

Kihlström, Staffan. *H&M anklagas stödja "landgrabbing" i Etiopien*. DN. 2014-11-11.
<http://www.dn.se/arkiv/ekonomi/hm-anklagas-stodja-landgrabbing-i-etiopien> (Hämtad 2015-03-11)

Svenskt Näringslivs hemsida angående CSR, 2013, *Kort om vår syn på CSR*.
<http://www.svensktnaringsliv.se/fragor/csr/>
Hämtad 2015-03-11

Svenskt Näringsliv hemsida angående organisationen, 2013,
http://www.svensktnaringsliv.se/om_oss/
Hämtad 2015-03-03